

NARODNA IN UNIVERZITETNA KNJIŽNICA V LJUBLJANI
ZBIRA IN HRANI TUDI TISK S SOVRAŽNO VSEBINO

Milica Strgar

»Narodni in univerzitetni knjižnici v Ljubljani se pošiljajo tudi take knjige in druge tiskane stvari, katerih razpečavanje je iz katerih koli razlogov prepovedano«, je določil 6. člen ustanovne Uredbe o Narodni in univerzitetni knjižnici v Ljubljani, objavljene v Uradnem listu SNOS in NVS, 1945, št. 46.

Besedilo je pravzaprav obvezovalo izdajatelje takega tiska. Toda prav tisti, ki so ga največ izdajali, niso hoteli priznavati takih uredb. Izdajala sta ga namreč predvsem slovenska povojna politična emigracija in tisti del slovenskega zamejstva, ki ni bilo naklonjeno politični in družbeni ureditvi nove Jugoslavije.

Zato se je statut, ki ga je NUK sprejela 1974. leta, pravno oprl na citirano zakonsko določilo, a naložil v 14. členu sami Narodni in univerzitetni knjižnici naslednjo obveznost: »Knjižnica zbira in hrani tudi tako knjižnično gradivo, katerega širjenje iz katerega koli razloga ni dovoljeno, sodi pa med gradivo, ki ga je knjižnica dolžna zbirati in hraniti.«

Tudi novi zakon o knjižničarstvu bo predpisoval narodni knjižnici: »Zbira in hrani vse knjižnično gradivo, nastalo na območju SR Slovenije, knjižnično gradivo o SR Sloveniji, o Slovencih (...) ter izdaje slovenskih avtorjev v tujini ter drugo knjižnično gradivo iz tujine, natisnjeno v slovenskem jeziku.« (Predlog Zakona o knjižničarstvu, Poročevalec Skupščine SR Slovenije, VIII, št. 9, 10. 5. 1982.)

Toda ti zakonski in interni pravni akti nalagajo Narodni in univerzitetni knjižnici zbirati in hraniti tisto tiskano gradivo, ki ga druga veljavna, zvezna in republiška zakonodaja prepoveduje vnašati v Jugoslavijo.

Ni pa samo to nasprotje vzrok, še več drugih je, da je zbiranje tega tiska za NUK obveznost, ki je še danes ne more popolnoma

izpolnjevati, čeprav so se možnosti v več kot 35 letih še kako spremenile in popravile.

NUK si dolgo časa ni mogla zagotoviti niti pravega pregleda nad takim tiskom. Izhajanje zamejske literature je bilo mogoče vsaj delno zasledovati v tekočih bibliografijah sosednih držav in jo kolikor toliko redno pridobivati, bodisi z nakupi, bodisi z medbibliotečnor zamenjavo. Izhajanje emigrantskega tiska pa je bilo mnogo težje spremljati z običajnimi bibliografskimi pomagali, še težje pa ga pridobivati na utečene načine. Zato je bil njegov dotok v NUK dalj časa naključen in nekontinuiran, v knjižničnih skladih pa so nastajale vse večje vrzeli, ki jih bo težko zapolniti. Manjka predvsem literatura iz prvih povojnih let.

To je pokazal pregled tridesetletnega (1945—1975) izhajanja emigrantskega in drugega, novi Jugoslaviji nasprotnega tiska. Napraviti ga je bilo mogoče šele, ko je NUK začela sistematičnejše obdelovati to knjižnično gradivo. V pomoč so bile bibliografije, ki so jih občasno objavljali sami emigranti v svojih listih, uporabiti pa je bilo treba tudi najrazličnejše druge podatke in vire, npr. knjižne ocene, polemike, prednaročninske razpise in podobno. Ta pregled v Narodni in univerzitetni knjižnici dopolnjujemo s podatki za naslednjih 5 let in za tekoče izhajanje.

NUK zadnjih nekaj let tudi bolj načrtno pridobiva ta tisk za svoje sklade. To ji je lažje, ker jo pri tej ne lahki nalogi moralno pa tudi materialno podpirajo pristojni politični in upravni dejavniki SR Slovenije. Predvsem pa to omogoča vse večje sodelovanje Narodne in univerzitetne knjižnice s tujimi knjižnicami, vse boljša zamenjava gradiva z njimi, vse večje možnosti direktnega nakupa, zelo koristno pa je (za obe strani!) sodelovanje s slovensko ustanovo v ZDA, založbo in njeno knjižno zbirko, ki je sicer v emigrantskih rokah, a vodstvo ve, kako pomembni so stiki z matično narodno knjižnico. Pa tudi časi in razmere na nasprotni strani so se tako spremenile, da je neka emigrantska organizacija iz Južne Amerike, ki je samoupravni Jugoslaviji še kako nasprotna, začela pošiljati Narodni in univerzitetni knjižnici svoj listič kot — dolžnostni izvod.

Tako NUK zdaj že precej redno dobiva tekoče knjižnično gradivo.

Išče pa še možnosti, kako priti predvsem do starejše manjka-joče periodike ter nekaterih knjižnih enot. Povezali smo se že z nekaterimi tukajšnjimi ustanovami, ki so dolžne spremljati tudi tako vrsto literature. Dogovorili smo se, da nam bodo po uporabi ta tisk odstopile, o tistem, ki ga še potrebujejo, pa nas obvestile, da bomo nanj počakali, ali pa ga bodo še med uporabo odstopile, bodisi iz-

virnik, bodisi njegovo kopijo. Dogovor že lepo uresničujemo, v celoti pa le še ni izpolnjen.

Gradivo, ki smo ga doslej zbrali, je obdelano in hranjeno na dva načina. Predvsem zamejski in izseljeniški tisk obdelujemo kot drugo knjižnično gradivo in hranimo v rednih skladiščih. Zanj niti ne vodimo posebnega pregleda. Skoraj ves emigrantski in drug sovražni tisk pa obdelujemo po posebnem postopku in ga hranimo v posebnem skladišču. V Narodni in univerzitetni knjižnici ga poznamo kot D-fond. V njem se je nabralo tudi nekaj sovražnega tiska emigrantov drugih jugoslovanskih narodov in nekaj samoupravni Jugoslaviji sovražnega tiska tujih avtorjev.

Zaradi posebnih pogojev (ločeno skladišče, poseben način izposoje itd.) pa hranimo v tem fondu tudi nekaj knjižničnih enot slovenskega in drugega jugoslovanskega tiska, ki zahteva posebno varstvo.

Naslednji podatki se nanašajo samo na ta posebni fond.

Samo 1981. leta smo dobili 6860 kosov slovenskih in 388 kosov neslovenskih listov in revij in 21 slovenskih ter 5 neslovenskih knjižnih enot, skupno 7274 novih kosov. Z njimi smo zapolnili marsikatero vrzel v naši periodiki. Največ gradiva sta prispevali prav 2 tukajšnji ustanovi.

Sredi leta 1982 imamo v D-fondu 242 slovenskih knjižnih enot in 86 enot slovenske periodike z 814 letniki, skupno 1056 enot; dalje 68 knjižnih enot in 12 enot periodike z 61 letniki, skupno 129 enot v jezikih drugih jugoslovanskih narodov; 47 knjižnih enot in 6 enot periodike z 22 letniki, skupno 69 enot tujejezičnega gradiva; 9 knjižnih enot in 3 enote periodike z 19 letniki, skupaj 28 enot drugega slovenskega in srbohrvaškega knjižničnega gradiva s posebnim varstvom. V D-fondu je torej 366 naslovov knjižnih enot in 107 naslovov periodike z 916 letniki, skupno 1282 enot.

Že iz podatkov je videti, da nam ni uspelo zbrati tudi drugega gradiva, ki predstavlja dokumente slovenske duhovne ustvarjalnosti: drobni tisk, plošče, filme in podobno. (Dogovori za nakup prvega izseljeniškega slovensko-angleškega filma so prav zdaj v teku.) In še eno pomanjkljivost ima ta fond: v njem skoraj ni gradiva slovenske informbirojevske emigracije.

Gradivo hranimo v posebnem skladišču, na voljo je le za študijske namene, uporabo dovoljuje ravnatelj knjižnice, izposoja pa je samo prezenčna.

Od začetka 1978. do srede 1982. leta se je za ta tisk zanimalo 63 izposojevalcev. Njihovo število je z vsakim letom raslo in je bilo največje lansko leto (18), letos pa je občutno nazadovalo. Čudno, saj imamo na voljo vse več te literature!

Ta tisk so si izposojali pisatelji, znanstveniki, kandidati znanosti, študentje, družbenopolitični delavci in novinarji. Skoraj vsi so bili Slovenci, med njimi tudi zamejski in slovenski znanstvenik iz ZDA, ki je bil na študijskem potovanju v Ljubljani in mu je bilo bolj ugodno pregledati želeno gradivo iz D-fonda pri nas, kot pa v ZDA, »ker živi daleč od centrov s takim gradivom«. Za naš fond pa se je zanimal tudi raziskovalec iz Beograda.

Predvidevamo, da bo potreba po tej literaturi vse več. Ustanovitev Instituta za izseljeništvu pri SAZU ponovno opominja Narodno in univerzitetno knjižnico, naj čim vestneje zbira tekočo in čim hitreje priskrbi starejšo manjkajočo emigrantsko literaturo, kar pa ni prav lahka naloga. Takoj po vojni in prva leta, ki so jih prebili po taboriščih onstran Karavank in Soče, so emigranti »tiskali« svoje lističe in liste le v nekaj izvodih, kolikor so jih pač zmogli njihovi takratni pisalni stroji. Koliko teh lističev in listov je sploh še ohranjenih? In če je še kje kakšen, kje je? Zanj zvedeti in ga organizirati za Narodno in univerzitetno knjižnico, v izvorniku ali kopiji, pa ne bi smela biti samo naloga NUK, ampak tudi obveznost drugih knjižnic in knjižničarskih delavcev. In to bi morala postati stalna obveza raznih ustanov in organizacij, delegacij in posameznikov, ki na tujem prihajajo v stike s takimi krogi, ki bi lahko pomagali pri iskanju tega tiska.

Morda bodo naleteli celo na tiste, resda redke izseljence in emigrante, ki nam sicer niso prav nič naklonjeni, a vendar mislijo, da bi bilo v NUK v Ljubljani pravo mesto, kjer bi shranili vse dokumente (arhive, tisk), potrebne za preučevanje življenja in dela slovenskega izseljeništvu, vključno z emigracijo.

Narodna in univerzitetna knjižnica seveda ne bo čakala, ali se bodo tudi drugi ogreli za to zamisel. Še naprej si bo prizadevala, da bo v svojih skladih zbrala resnično vse, kar je in bo odraz dela in življenja vseh Slovencev, tudi izseljencev in politične emigracije ter njihovih naslednikov.